

پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا در افق زمانی ۱۰ سال آینده

DOR : [20.1001.1.23453915.1403.13.2.5.8](https://doi.org/10.1001.1.23453915.1403.13.2.5.8)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۱۳

سید جواد رضائی^{۱*}، محمدحسین افشردی^۲، ابوطالب شفقت^۳۱- دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی دانش، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران. rsjavad@gmail.com

۲- استاد، جغرافیای سیاسی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

۳- دانشیار، گروه مهندسی صنایع، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران

چکیده

تقابل و دشمنی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران یکی از موضوعات حیاتی و پراهمیت در روابط بین‌المللی است که تأثیرات گسترده‌ای بر منطقه غرب آسیا و حتی عرصه بین‌الملل دارد. این تقابل پس از انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ به‌طور گسترده‌تری بروز نموده و منجر به تنش‌ها، تحریم‌ها و حتی درگیری‌های نظامی شده است. در این پژوهش، محققان به بررسی پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا در افق زمانی ۱۰ سال آینده پرداخته‌اند. روش تحقیق بر اساس رویکرد کیفی - کمی و استفاده از تحلیل اسناد و مدارک موجود و تحلیل تأثیر متقابل به کمک نرم‌افزار میک مک انجام شده است. در بخش نخست از پژوهش با کمک مطالعات کتابخانه‌ای و بهره‌گیری از نظرات خبرگان ۱۲ پیشران اصلی مؤثر بر تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران شناسایی شد. در بخش دوم با کمک روش تحلیل تأثیر متقابل، پیشران‌های اصلی و کلیدی شناسایی شدند. نتایج نشان می‌دهند که بر اساس تحلیل نتایج اثرات مستقیم و تحلیل اثرات غیرمستقیم پیشران‌های: «ائتلاف‌سازی نظامی»، «درگیری دریایی»، «گستره جنگ»، «قدرت نظامی» و «حملات هوایی» بیشترین اثرگذاری و اثرپذیری بر تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران داشته و جزو مهم‌ترین پیشران‌ها محسوب می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: پیشران، تقابل نظامی، جنگ آینده، منطقه غرب آسیا

The drivers of the possible military confrontation of the United States against the Islamic Republic of Iran in the West Asian region in the next 10 years

Seyed Javad Rezaei^{1*}, Mohammad Hossein Afshordi², Abotaleb Shafaghat³1. Ph.D. Student of Knowledge Strategic Management, Supreme National Defense University, Tehran, Iran (Corresponding Author: rsjavad@gmail.com)

2. Prof., Political Geography, Supreme National Defense University, Tehran, Iran

3. Assoc. Prof., Dept. of Industrial Engineering, Malek Ashtar University of Technology, Tehran, Iran

Abstract

The confrontation and enmity of America against the Islamic Republic of Iran is one of the vital and important issues in international relations. This confrontation has wide-ranging effects on the West Asian region and even the international arena. After the Islamic Revolution of Iran in 1979, this confrontation appeared more widely. It has led to tensions, sanctions and even military conflicts. In this research, the researchers have investigated the drivers of the possible military confrontation of the United States against the Islamic Republic of Iran in the West Asian region in the next 10 years. The research method is based on the Qualitative-Quantitative approach and using the analysis of existing documents and Cross-impact analysis (CIA) with the help of MicMac software. In the first part of the research, with the help of library studies and using the opinions of experts, 12 main drivers affecting the possible military confrontation of the United States against the Islamic Republic of Iran were identified. In the second part, with the help of Cross-Impact Analysis Method (CIAM), the main key drivers were identified. The results show that based on the analysis of the results of the Matrix of Direct Influence (MDI) and the analysis of the Matrix of Indirect Influence (MII) of these drivers are: "Military Alliance", "Naval Conflict", "War Scope", "Military Power" and "Air Attacks". They have the greatest impact on the possible military confrontation of America against the Islamic Republic of Iran. They are among the most important drivers.

Keywords: Driving Forces, Military Confrontation, Future War, West Asia Region.

۸۴

شماره ۲۶

تابستان ۱۴۰۳

فصلنامه علمی

و پژوهشی

در دنیای امروزه، تعیین پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی بین کشورها از اهمیت بسیاری برخوردار است. یکی از موارد مورد توجه در این زمینه، موضوع تعیین پیشران‌های تقابل نظامی بین آمریکا و ایران است. این مسئله از اهمیت بسیاری برخوردار است زیرا تعیین پیشران‌ها می‌تواند به ما کمک کند تا سناریوهای تقابل احتمالی بین این دو کشور را برآورد نموده و بر اساس آن، نیازمندی‌های فناورانه برای اکتساب آنها را تعیین نماییم. با توجه به تنش‌های موجود بین آمریکا و ایران و همچنین نقش این دو کشور در منطقه خاورمیانه، تعیین پیشران‌های تقابل نظامی بین آنها از اهمیت بسیاری برخوردار است. این موضوع به‌عنوان یک پژوهش راهبردی مورد توجه قرار گرفته و نیازمند بررسی دقیق و جامع است.

تقابل و دشمنی میان آمریکا و جمهوری اسلامی ایران یکی از موضوعات حیاتی و پراهمیت در روابط بین‌المللی است که تأثیرات گسترده‌ای بر منطقه غرب آسیا و حتی عرصه بین‌الملل دارد. این تقابل بعد از انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ به‌طور گسترده‌تری بروز نموده و منجر به تنش‌ها، تحریم‌ها و حتی درگیری‌های نظامی شدیدی شده است.

پس از سرنگونی رژیم شاهنشاهی و برقراری نظام جمهوری اسلامی در ایران، روابط دو کشور به‌شدت تنش آمیز شد. آمریکا به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین حامیان رژیم پهلوی پس از شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی در ایران از طرق مختلف اقدام به اجرای مقاصد خصمانه علیه جمهوری اسلامی ایران نمود. در بیان برخی از این اقدامات خصمانه می‌توان به حمایت از رژیم بعث عراق در تهاجم به ایران در طی ۸ سال جنگ تحمیلی، حمله به هواپیمای مسافربری ایران، حمله به سکوهای نفتی و ناوگان دریایی ایران در

خلیج فارس، تصویب تحریم‌های مختلف علیه اشخاص و سازمان‌های دولتی و خصوصی، راه‌اندازی جنگ نیابتی، طرح مسائل واہی همچون حقوق بشر، برنامه هسته‌ای و موشکی، ترور نوابغ علمی و فرماندهان نظامی ایران با استفاده از ایادی رژیم اشغالگر قدس و راه‌اندازی آشوب‌های داخلی از طریق گروه‌های معاند داخلی اشاره نمود [۱].

در طول دهه‌های گذشته، تقابل تمدنی میان خوی سلطه‌گری آمریکا و سلطه ناپذیری جمهوری اسلامی ایران تشدید یافته است. تحولات منطقه‌ای نظیر ظهور داعش در عراق و سوریه، تهاجم ائتلاف آمریکائی-عربی به یمن، حضور مستشاران نظامی ایران در عراق و سوریه به درخواست این کشورها در راستای مقابله با داعش و نقش فعال جمهوری اسلامی ایران در کنترل و امنیت منطقه، نگرانی‌های آمریکا نسبت به گسترش نفوذ ایران، منجر به تشدید تنش‌ها و افزایش سطح تقابل بین آمریکا و جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا شده است.

به تحولات سیاسی، نظامی و اقتصادی منطقه غرب آسیا، آینده روابط میان آمریکا و جمهوری اسلامی ایران پر از چالش‌ها و مخاطره است. با تغییرات سیاسی در آمریکا و تأثیرات آن بر سیاست خارجی، همچنین تحولات در داخل ایران، آینده روابط دو کشور قابل پیش‌بینی نخواهد بود. همچنین، با توجه به نفوذ ایران در منطقه و تأثیرات آن بر پایداری منطقه، تعیین پیشران‌های تقابل احتمالی که منجر به ایجاد یک بحران نظامی شود حائز اهمیت خواهد بود.

با توجه به اهمیت موضوع، در این پژوهش قصد داریم تا با بررسی عمیق و دقیق، پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی بین آمریکا و ایران را تعیین کرده تا بتوان از آنها برای برآورد سناریوهای تقابل احتمالی بین این دو کشور در

پژوهش‌های آتی استفاده نمود. پژوهش حاضر قصد دارد تا با بهره‌گیری از روش‌های تحلیل داده، مستندسازی و مصاحبه، پیشران‌های تقابل نظامی مابین آمریکا و ایران را شناسایی کرده نماید.

۲- پیشینه پژوهش

ایران از نظر ژئوپلیتیکی در یکی از حساس‌ترین و راهبردی‌ترین نقاط جهان، غرب آسیا، قرار دارد. در دوران جنگ سرد، ایران به دلیل مرز مشترک با اتحاد جماهیر شوروی سابق، موقعیت راهبردی، ژئوپلیتیک و ذخایر بزرگ نفتی مورد توجه شرق و غرب بود و به‌عنوان یکی از ارکان سیاست دو ستونی ایالات متحده برای حفظ ثبات در منطقه و خلیج فارس مطرح بود [۲]. پس از سقوط رژیم شاهنشاهی و پیروی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، ژئوپلیتیک ایران در منطقه تغییر یافت و از یک متحد راهبردی و نزدیک ایلات متحده به یکی از مخالفان سرسخت خوی استکباری آن در منطقه و عرصه بین‌الملل تبدیل شد.

هادیان (۲۰۰۳) کودتای سال ۱۳۴۲ آمریکا در ایران برای برکناری مصدق و تداوم رژیم دیکتاتوری در ایران را یک عامل مهم در شکل‌گیری نگرش منفی ایرانیان نسبت به ایالات متحده برشمرده و آن را دلیل هجوم تعدادی از دانشجویان به لانه جاسوسی (سفارت آمریکا در ایران) و گروگان‌گیری ۴۴۴ روزه جاسوسان آمریکا در ایران می‌داند. او بیان می‌کند که این گروگان‌گیری تصویری منفی از ایرانیان در ذهن اکثر آمریکایی‌ها به‌جا گذاشته است که بعداً در اواسط دهه ۱۹۸۰ در دوران ریاست جمهوری ریگان تلاش‌هایی برای بهبود روابط با ایران انجام شد که با رسوایی ماجرای ایران - کُنتر (مک‌فارلین) ناموفق بود. در دوران ریاست جمهوری خاتمی و ریاست جمهوری جورج بوش فرصت جدیدی برای بهبود روابط حاصل شد که با بروز

حادثه ۱۱ سپتامبر به‌رغم محکوم شدن این حادثه از سوی ایران و ارسال تسلیت رسمی از سوی دولت ایران، به‌طور غیرمنتظره، ایران به حمایت از القاعده متهم شد و از ایران به‌عنوان «محور شرارت» در سخنرانی جرج بوش یاد شد. این امر باعث شد که نیروهای مختلف و با گرایش‌های مختلف در ایران با این موضوع مخالفت نموده و ذهنیت ایرانیان نسبت به دولت آمریکا تغییر یافته و متقاعد شدند که نیات ایالات متحده علیه منافع ملی جمهوری اسلامی ایران است. هادیان مسائل مورد تنش بین ایران و آمریکا را در حوزه‌های «برنامه هسته‌ای»، «برنامه موشکی»، «تروریسم و رادیکالیسم»، «رژیم اشغالگر فلسطین و روند صلح» و موضوع «حقوق بشر» برمی‌شمرد [۲].

کلایتون (۲۰۲۴) سابقه اختلاف بین ایران و ایالات متحده را به بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ دانسته و بیان نموده که این تنش‌ها دوباره از سال ۲۰۲۳ پس از حمله حماس به رژیم اشغالگر قدس افزایش یافته است. ایشان عمده مسائل مورد تنش بین ایران و آمریکا را در حوزه‌های «فعالیت‌های منطقه‌ای ایران و گروه‌های جبهه مقاومت علیه نیروهای آمریکایی و رژیم اشغالگر قدس»، «حمله مستقیم نظامی ایران علیه رژیم صهیونیستی»، «نقض حقوق بشر»، «روابط نزدیک و فزاینده ایران با روسیه و چین»، «اقدامات ایران در راستای کاهش نفوذ ایالات متحده در منطقه غرب آسیا»، «حمایت ایران از دولت‌ها و گروه‌های محور مقاومت بخصوص سوریه، یمن، حماس، حزب‌الله» و «برنامه هسته‌ای ایران» برمی‌شمرد. کلایتون ادعا می‌کند که تحریم‌هایی که از سال ۱۳۵۷، دولت‌های متوالی ایالات متحده علیه ایران در بخش انرژی، انتقال فناوری، تسلیحات، بخش مالی و صنایع و بخش‌های مختلف غیر انرژی اعمال شده در راستای مهار و تغییر رفتار ایران

بوده است. او اذعان نموده دولت ایالات متحده از ابزارهای مختلفی از جمله تحریم‌های جامع، اقدام نظامی محدود و تعامل دیپلماتیک با ایران و سایر کشورها برای مقابله با آنچه مقامات آمریکایی به‌عنوان تهدیدات ایران علیه منافع خود توصیف می‌کنند، استفاده کرده است. علی‌رغم این تلاش‌ها، نفوذ منطقه‌ای و توانایی‌های راهبردی ایران همچنان قابل توجه و افزایش یافته است. او معتقد است در ایالات متحده و ایران به دنبال درگیری مستقیم نظامی نیستند، ولی تصویر ایجادشده از تحولات تهدیدات، محاسبات سیاسی یا محاسبات اشتباه و اهداف راهبردی بازیگران متعدد در یک محیط جنگی پویا می‌تواند خطر چنین درگیری‌هایی را بخصوص پس از حمله مستقیم نظامی یاران به رژیم صهیونیستی در آوریل ۲۰۲۴ افزایش دهد [۳].

اژدری (۲۰۲۲) در پژوهشی در خصوص تبیین روابط بین ایران و آمریکا پس از سال ۱۹۷۹، به بررسی علل تنش از منظر هر یک از طرفین پرداخته است. او از نظر کیفی بیان می‌کند که روابط ایران و ایالات متحده از رژیم‌های تقابلی، زوال، رکود و سازش پیروی می‌کند. اژدری بر اساس منطق فیارون (۱۹۹۵) سه مؤلفه «اطلاعات محرمانه»، «مشکلات تعهدی» و «تقسیم‌ناپذیری موضوع» را به منظور تبیین روابط ایران و آمریکا بکار گرفته است. او معتقد است که تحلیل‌های تاریخی روابط ایالات متحده و ایران اغلب با یک لحظه مهم، معمولاً کودتای ۱۳۴۲ که توسط سازمان سیا در ایران سازمان دهی شد، آغاز می‌شود. ایشان تسخیر لانه جاسوسی آمریکا در تهران را یک حادثه تحریک‌کننده خوانده و حمایت آمریکا از صدام در دوران ۸ سال دفاع مقدس، حمله آمریکا به سکوی نفتی ایران در سال ۱۹۷۸ و سرنگونی هواپیمای مسافربری ایرانی در سال ۱۹۸۸ را از

عوامل تشدید این تنش‌ها برمی‌شمرد. اژدری، بیان می‌کند که ایران به دلیل کمبود نقدینگی و ناتوانی در تهیه سیستم‌های تسلیحاتی مدرن به دلیل تحریم‌های تسلیحاتی، با یک دکترین دفاعی نامتقارن با تکیه بر فناوری‌های نوظهور همچون سامانه‌های هوایی بدون سرنشین و نیروهای نیابتی که قادر به هدف قرار دادن متحدان و دارایی‌های ایالات متحده در منطقه بودند، با راهبرد مهار دوگانه آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران مقابله کرده است [۴].

سینگ (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «درگیری و حل تعارض: کشف پویایی منازعه ایالات متحده و ایران» ریشه اختلاف فی‌مابین ایران و آمریکا را به زمان کودتای سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا در سال ۱۹۵۳ علیه دولت منتخب ایران می‌داند. او معتقد است که رویارویی ایران و آمریکا تا به امروز یکی از داغ‌ترین منازعاتی است که در عرصه بین‌الملل رخ می‌دهد و پیامدهای گسترده‌ای هم بر دو کشور و هم بر سایر نقاط جهان خواهد داشت، ایشان موارد این مناقشه را عبارت‌اند از: «برنامه هسته‌ای ایران»، «اختلافات ایدئولوژیک مابین ایران و آمریکا»، «کنترل منابع طبیعی ایران توسط آمریکا»، «مداخله سیاسی آمریکا در تهران» و «نفوذ فزاینده هر دو کشور در خاورمیانه» برمی‌شمرد. سینگ بیان می‌کند که سیاست خارجی «فشار حداکثری» آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران نتوانسته این کشور را به پای میز مذاکره بکشاند و در قالب «مقاومت حداکثری» ایران نتیجه معکوس داشته است؛ بنابراین، منجر به خصومت‌های طولانی‌مدت بین دو ملت می‌شود. این درگیری ابعاد مختلفی دارد و می‌توان آن را نزدیک به یک درگیری محدود دانست که در آن حملات هوایی، موشکی و پهپادی، حملات سایبری، حملات دریایی صورت خواهد گرفت. در صورت درگیری نظامی مستقیم

ایالات متحده و ایران، ایران می‌تواند تلاش کند تنگه هرمز را که از طریق آن ۳۰ درصد از جریان‌های نفتی جهان جابجا می‌شود، مسدود نماید که منجر به افزایش شدید قیمت نفت در سطح جهانی می‌شود، همچنین در این درگیری احتمال به‌کارگیری سلاح‌های هسته‌ای وجود دارد [۵].

کاترمن و همکاران (۲۰۲۰) در گزارشی با عنوان «مناقشه ایران و آمریکا و پیامدهای آن برای سیاست ایالات متحده» ریشه تنش‌های بین ایران و آمریکا را به بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ دانسته و مدعی شده است که دلیل این تنش‌ها حمایت ایران از گروه‌های جهادی در منطقه غرب آسیا و تهدید منافع آمریکا در منطقه توسط آنها و همچنین برنامه هسته‌ای و موشکی ایران است. او بیان می‌کند که تنش‌های بین آمریکا و ایران پس از ترور سردار سپهد شهید قاسم سلیمانی به درگیری تبدیل شده و این پتانسیل تبدیل شدن به درگیری همه‌جانبه را دارد. ماترمن و همکاران، بیان می‌کنند که قابلیت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای ایران و شبکه عوامل آن در اروپا، آمریکای لاتین و جاهای دیگر، به ایران این پتانسیل را می‌دهد که رویارویی را در مناطقی که منافع آمریکا در آن وجود دارد، گسترش دهد. ایشان خروج دولت ترامپ از توافق برجام در سال ۲۰۱۸ و اعمال «فشار حداکثری» بر ایران را برای اجبار ایران به مذاکره مجدد برای دستیابی به طیف وسیعی از توافقات با آمریکا و محدودیت ایران در کسب درآمد اقتصادی برای ممانعت از توسعه قابلیت‌های راهبردی ایران در منطقه غرب آسیا را عاملی مهمی در افزایش میزان تنش‌های فی‌مابین برمی‌شمرد. ایشان همچنین تحولات کلیدی که باعث شد در ابتدا این تنش‌ها افزایش یابد را عواملی همچون: «تروریستی اعلام شدن نیروی نظامی رسمی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

ایران»، «تشدید تحریم‌ها» و «فروش تجهیزات و تسلیحات نظامی به کشورهای حاشیه خلیج فارس (عربستان سعودی و امارات متحده عربی)» می‌دانند. کاترمن و همکاران، گزینه‌های اقدام نظامی آمریکا علیه جمهوری اسلامی را شامل «عملیات علیه متحدان منطقه‌ای ایران»، «اقدام علیه اهداف و تأسیسات کلیدی ایران»، «محاصره دریایی و هوایی» و «تهاجم نظامی گسترده همراه با حملات زمینی و اشغال سرزمین» برشمرده و بیان می‌کند که اقدام نظامی ایالات متحده ممکن است ابزار مناسبی برای تغییر سیستمی نظام ایران نبوده و به دلیل ملاحظات راهبردی بین‌المللی، کاربرد قدرت نظامی علیه ایران محل اشکال است [۶ و ۷].

بهگت (۲۰۲۰) در بخش «چالش‌ها و فرصت‌های ایران و آمریکا» از کتاب «راهنمای سیاست خلیج فارس راتلج» ضمن اشاره به چهار دهه دشمنی سرسختانه بین آمریکا و ایران و انجام اقدامات خصمانه اقتصادی، دیپلماتیک و گاهی اوقات درگیری نظامی مستقیم و غیرمستقیم فی‌مابین، پیشینه این دشمنی را به بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران که واکنشی به نفوذ فزاینده آمریکا در جامعه و فرهنگ ایران است، دانسته و ریشه درگیری را در جغرافیا و تاریخ منطقه غرب آسیا می‌داند. او معتقد است که به دلیل منافع حیاتی اقتصادی و راهبردی آمریکا در منطقه غرب آسیا و آسیای جنوبی از جمله «اطمینان از عدم وقفه در عرضه نفت و گاز به سایر نقاط جهان»، «مقابله با گروه‌های افراط‌گرای منطقه»، «جلوگیری از تکثیر سلاح‌های کشتار جمعی» و «تضمین امنیت رژیم اشغالگر قدس» حضور گسترده اقتصادی، سیاسی و نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا به این زودی‌ها کاهش نخواهد یافت. بهگت معتقد است با توجه به چهار دهه رقابت راهبردی بین واشنگتن و تهران و درک گستره اختلافات برگشت‌ناپذیر و

منافع آشتی‌ناپذیر، گزینه‌های نظامی برای مقابله با طرف مقابل محتمل است و عرصه این تقابل نظامی را «حوزه دریایی»، «موشکی بالستیک» و «جنگ سایبری» در قالب «جنگ نامتقارن» دانسته است [۸].

مطالعه پیشینه پژوهش بیانگر این موضوع است مطالعات متنوعی در خصوص تحلیل روابط دیپلماتیک فی‌مابین آمریکا و جمهوری اسلامی ایران صورت گرفته است، لیکن این پژوهش‌ها کمتر به شناسایی پیشران‌های تقابل نظامی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران با هدف ممانعت از غافلگیری در صحنه نبرد با توجه به مؤلفه زمان تقابل احتمالی پرداخته‌اند.

۳- روش پژوهش

با توجه به اینکه پژوهش حاضر درصدد شناسایی و تعیین پیشران‌ها صحنه تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران طی بازه زمانی ۱۰ سال آینده در منطقه غرب آسیا است، از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی-توسعه‌ای طبقه‌بندی شده [۹، ۱۰] و همچنین، از آنجائی که ضمن توصیف ویژگی‌ها و صفات به تجزیه و تحلیل علت یا علل بعضی از کنش‌ها و واکنش‌های آن پرداخته می‌شود [۱۱]، می‌توان آن را از نظر ماهیت و روش در زمره تحقیقات توصیفی ژرفانگر و علی محسوب نمود.

برای شناسایی و تعیین پیشران‌های اصلی تقابل نظامی مابین ج.ا. ایران و آمریکا از روش کمی و کیفی استفاده شد. در بخش کیفی با مرور ادبیات و مصاحبه با خبرگان از روش تحلیل مضمون با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA برای اکتشاف مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر استفاده شد. پس از شناسایی مضامین فراگیر در بخش کمی از روش تحلیل ساختاری به روش ماتریس تحلیل اثر متقاطع با به‌کارگیری نرم‌افزار

میک مک داده‌ها مورد تحلیل قرار گرفت.

۳-۱- روش تحلیل مضمون

تحلیل مضمون روشی برای شناسایی و تحلیل الگوهای معانی در یک مجموعه داده است که امکان تمرکز محقق بر داده‌ها را به شیوه‌های مختلف فراهم می‌کند. در تحلیل مضمون، محقق هم می‌تواند معانی آشکار داده‌ها را گزارش دهد و هم معانی، مفروضات و نظریه‌های پنهان کلمات، عبارات و جملات را استخراج کند. مضامین از درون کدها استخراج می‌شوند و با تحلیل تفسیری داده‌ها توسعه می‌یابند؛ ضمن اینکه، بحث درباره پدیده مورد بررسی با توجه به مضامین شناسایی شده انجام می‌شود [۱۲].

به منظور استخراج مضامین ضمن مراجعه به مستندات محوری (جدول ۱) مفاهیم مرتبط با تقابل نظامی احتمالی در این مستندات شناسایی و سپس داده‌های مرتبط جمع‌آوری، تنظیم و کدگذاری شده‌اند.

پس از مفهوم‌سازی و مفهوم‌یابی به مقوله‌بندی و کشف روابط میان مفاهیم و ترسیم آنها پرداخته شد؛ بنابراین ابتدا مفاهیم بر اساس اشتراک معنایی و مجانسات آنها با یکدیگر دسته‌بندی و سپس با ترکیب و تلفیق هدف‌دار به مضامین پایه مرتبط با موضوع تحقیق دست پیدا کردیم. لذا مفاهیم نظری به‌صورت تدریجی و تکاملی حاصل شده و ۲۸۹ مضمون پایه استنتاج شد.

در گام تدوین مضامین سازمانده، آنها بیانگر روابط تعمیم یافته بین مضامین پایه و مصادیق آن با دیگر مصادیق و مضامین پایه است که طی فرایند سازمان‌دهی مضامین حاصل می‌شوند. در این مرحله با ترکیب و تلفیق هدف‌دار مضامین پایه به‌دست‌آمده از فرایند تحلیل محتوا آنها را در قالب مضامین سازمان دهنده، سازمان‌دهی نمودیم. لذا بر اساس مطالعات وسیع کتابخانه‌ای،

مصاحبه از یک‌سوی و در راستای رسیدن به پاسخ‌های سؤالات هدف تحقیق در ۸ مضمون
جدول ۱: مستندات کدهای استخراج‌شده

ردیف	مستندات	روش
۱	گفتمان ولایت‌فقیه	تبيين دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)
۲	تجارب قابل‌دسترس	اسناد، مدارک و خبرگان در دسترس
۳	مستندات علمی	پژوهش‌ها، پایان‌نامه‌ها، مطالعه‌های گروهی، کتاب و مقالات

جدول ۲: نمایی کلی از داده‌های تحلیل کیفی مضامین

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	تعداد مضامین پایه
تقابل نظامی ایران و آمریکا	ویژگی‌ها	۳۵
	بازیگران	۳۱
	راهبرد تهاجمی آمریکا	۳۶
	راهبرد دفاعی ایران	۲۵
	برتر ساز برای ایران	۶۵
	برتر ساز برای آمریکا	۵۰
	غرب آسیا	۲۵
	سناریوها	۲۲

سازمان دهنده و یک مضمون فراگیر دسته‌بندی شدند (جدول ۲).

سازمان‌دهی مضامین پایه در قالب مضامین سازمان دهنده (ابعاد و دیدگاه‌ها) زمینه‌سازی تولید پیشران‌ها و مؤلفه‌های پرسشنامه محقق ساخته است (جدول ۳) که با جرح و تعدیل اولیه هر یک از مضامین پایه و در برخی موارد جابجایی آنها در میان مضامین سازمان دهنده پس از طرح در پنل خبرگان حاصل شده است.

۳-۲- تحلیل ساختاری به روش ماتریس تحلیل اثر متقاطع

تحلیل ساختاری^۱ روشی نظام‌مند برای شناسایی الگوی روابط علی میان مجموعه‌ای از شاخص‌های

متعدد و متنوع است. این شیوه تجزیه و تحلیل با مطالعات جی فوستر^۲ آغاز شد و توسط گودت^۳ توسعه پیدا کرد. این روش برای شناخت ارتباطات میان شاخص‌های چندبعدی که باهم روابط متعاملی دارند، استفاده می‌شود. زمانی که در مطالعه یک پدیده، شاخص‌های متعدد و زیادی وجود داشته باشد، شناسایی الگوی روابط درهم‌تنیده این شاخص‌ها به‌سادگی میسر نیست. روش‌های آماری مرسوم مانند مدل معادلات ساختاری و حداقل مربعات جزئی در چنین مسائلی جواب نمی‌دهد. راهکار مناسب آن است که از روش‌های مبتنی بر پارادایم تفسیری استفاده شود. تحلیل ساختاری با هدف شناسایی همین روابط پیچیده معرفی شده است. مراحل

² Jay Forrester

³ Godet

¹ Structural analysis

جدول ۳: پیشران‌های تقابل نظامی آمریکا علیه ایران مبتنی بر مرور ادبیات و مصاحبه با خبرگان

منبع	مؤلفه	پیشران	ردیف
[۱۳، ۱۴] و مصاحبه با خبرگان؛	افزایش تعداد و توان پایگاه‌های نظامی در کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	تقویت قدرت نظامی	۱
	انعقاد پیمان دفاعی راهبردی با کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	۲
	تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان		۳
	فروش سلاح و تجهیزات پیشرفته به شرکای منطقه‌ای		۴
	اجرای رزمایش‌های مرکب با کشورهای منطقه		۵
[۱۳، ۱۵ - ۲۱] و مصاحبه با خبرگان؛	مشارکت ناتو در تهاجم آمریکا علیه ج.ا. ایران	ائتلاف‌سازی نظامی	۶
	مشارکت رژیم صهیونیستی در تهاجم نظامی علیه ج.ا. ایران		۷
	مشارکت جبهه مقاومت در حمایت از ایران		۸
	حمایت نظامی و یا آمادی روسیه از ایران		۹
	حمایت نظامی و یا آمادی چین از ایران		۱۰
	توافق نظامی، امنیتی و اطلاعاتی ناتو با کشورهای عربی خلیج فارس		۱۱
	مشارکت عربستان سعودی در تهاجم نظامی علیه ج.ا. ایران		۱۲
	مشارکت انگلستان در تهاجم نظامی علیه ج.ا. ایران		۱۳
	مشارکت ترکیه در تهاجم نظامی علیه ج.ا. ایران		۱۴
	مشارکت امارات در تهاجم نظامی علیه ج.ا. ایران		۱۵
	مشارکت اردن در تهاجم نظامی علیه ج.ا. ایران		۱۶
	مشارکت آذربایجان در تهاجم نظامی علیه ج.ا. ایران		۱۷
	مشارکت فرانسه در تهاجم نظامی علیه ج.ا. ایران		۱۸
	مشارکت کشورهای عربی در پشتیبانی آمادی در تهاجم آمریکا علیه ایران		۱۹
	گسترش و تقویت حضور اسرائیل در کشورهای منطقه (پیمان ابراهیم)		۲۰
[۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۲۰، ۲۲، ۲۳] و مصاحبه با خبرگان؛	توانمندی رهگیری و انهدام موشک‌های بالستیک	بازدارندگی فناورانه	۲۱
	توانمندی سامانه یکپارچه فرماندهی و کنترل هوشمند		۲۲
	توانمندی سلاح‌های هدایت‌شونده هوشمند و دقیق		۲۳
	توانمندی ماهواره‌ای در اشراف اطلاعاتی		۲۴
	توانمندی تجزیه و تحلیل کلان داده‌ها و اینترنت اشیا		۲۵
	توانمندی سیستم‌های مراقبت و شناسایی یکپارچه		۲۶
	به‌کارگیری فناوری‌های نوین در حوزه هوش مصنوعی و حملات فوجی ریز پرنده‌ها		۲۷
	توانمندی کنترل شبکه‌های اجتماعی		۲۸
	توانمندی‌های فناورانه		۲۹
	بودجه تحقیقات دفاعی		۳۰
	بهینه‌سازی و ارتقاء دانشی و فناورانه سیستم‌های دفاعی		۳۱
[۱۳، ۱۵-۱۷، ۱۹ - ۲۴] و مصاحبه با خبرگان؛	حملات ناهمگون و تأثیر محور	قدرت نظامی	۳۲
	حملات موازی، هم‌زمان و در عمق		۳۳
	حملات دقیق (دکترین مؤثر و دقیق)		۳۴
	شوک و وحشت (دکترین برتری سریع)		۳۵
	حملات در تمامی مدت و همه حوزه‌ها (دکترین برتری همه‌جانبه)		۳۶
	به‌کارگیری تسلیحات نامتعارف کشتار جمعی (هسته‌ای - فسفری و ...)		۳۷
	جنگ فراگیر و همه‌جانبه		۳۸
[۱۳ - ۱۵، ۱۷، ۲۱] و مصاحبه با خبرگان؛	اقدامات نظامی تاکتیکی	گستره جنگ	۳۹
	حمله محدود و دقیق به تأسیسات حیاتی		۴۰
	اشغال محدود سرزمینی		۴۱
	اقدامات خصمانه در اطراف مرزهای زمینی، دریایی و هوایی ایران		۴۲
[۱۳، ۱۵-۱۷، ۱۹ - ۲۴]	انجام عملیات بیوتروریسم	جنگ	۴۳

ردیف	پیشران	مؤلفه	منبع
۴۴	بی‌ثبات‌سازی	انجام عملیات تروریستی، خرابکاری و ترور هدفمند در داخل کشور	و مصاحبه با خبرگان؛
۴۵		بحران آفرینی امنیتی در نوار مرزی و عمق کشور	
۴۶		ایجاد آشوب داخلی در ایران	
۴۷		به‌کارگیری مزدوران داخلی و خارجی به منظور خرابکاری	
۴۸		به‌کارگیری و ساماندهی گروه‌های معاند ج.ا. ایران	
۴۹		حمایت از معترضین و ناراضیت‌های داخلی	
۵۰	جنگ سایبری	اختلال در شبکه‌های ارتباطی	[۱۳، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۲۱] [۲۳-] و مصاحبه با خبرگان؛
۵۱		به‌کارگیری فناوری‌های برتر ساز سایبری	
۵۲		اقدامات جنگ الکترونیک، جنگال، الینت و سوتر	
۵۳		توانایی از کار انداختن شبکه‌های فرماندهی و کنترل	
۵۴		جنگ اطلاعاتی راهبردی	
۵۵		اقدامات جنگ الکترونیک، جنگال، الینت و سوتر	
۵۶		توانایی از کار انداختن شبکه‌های فرماندهی و کنترل	
۵۷		جاسوسی، نفوذ اطلاعاتی و جمع‌آوری اطلاعات	
۵۸		به‌کارگیری سامانه‌های هوایی و فضایی جاسوسی، شناسایی و راداری	
۵۹		حملات سایبری به زیرساخت‌های نظامی و شبکه‌های اطلاعاتی	
۶۰		حملات سایبری به زیرساخت‌های حیاتی غیرنظامی	
۶۱	جنگ فراگیر بزرگ	جنگ و نبرد با مداخله خارجی و تهدید مستقیم	[۱۳ - ۲۱] و مصاحبه با خبرگان؛
۶۲		افزایش مشارکت متحدان منطقه‌ای در هردو طرف	
۶۳		اجرای تهاجم موازی در سه سطح راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی	
۶۴		بمباران راهبردی و مداوم	
۶۵		تأثیرگذاری سریع و کاهش زمان و هزینه‌های درگیری نظامی	
۶۶		تهاجم نظامی آمریکا علیه کلیه مراکز حساس نظامی و غیرنظامی ج.ا. ایران	
۶۷		تهاجم نظامی آمریکا علیه سامانه‌های فرماندهی و کنترل ج.ا. ایران	
۶۸		تهاجم نظامی آمریکا علیه نیروهای غیرنظامی	
۶۹		تهاجم هوفضایی آمریکا علیه منابع حیاتی و حساس	
۷۰		جنگ تلفیقی و همه‌جانبه	
۷۱		تفوق در استفاده از موشک‌های کروز و بالستیک توسط آمریکا	
۷۲		جنگ تمام‌عیار شبکه‌ای، نامتعارف و ناهمگون	
۷۳		کنترل دسترسی در حوزه دریایی، هوایی، زمینی و سایبری	
۷۴		استفاده آمریکا از پایگاه‌های نظامی خود در منطقه علیه ج.ا. ایران	
۷۵		به‌کارگیری شبکه سامانه‌های یابنده و هشداردهنده نظامی توسط آمریکا	
۷۶		جنگ مقاومت	
۷۷		جنگ چریکی و تاکتیک‌های عملیات چریکی ایران علیه نیروها و منافع آمریکا	
۷۸		عدم ورود آمریکا به صحنه جنگ با تلفات نیروی انسانی بالا	
۷۹	جنگ کلاسیک (سنتی و مدرن)		
۸۰	رویارویی محدود	توانایی نظامی برای عملیات ضربتی و محدود	[۱۳-۱۵، ۲۱، ۲۲] و مصاحبه با خبرگان؛
۸۱		درگیری و اشغال نظامی محدود	
۸۲		تهاجم دریایی نظامی آمریکا علیه ایران	
۸۳		توانایی نظامی برای عملیات ضربتی و محدود	
۸۴		جنگ غیر کشنده و کانونی (نقطه‌ای)	
۸۵		درگیری نظامی برای عملیات نیمه گسترده نظامی	
۸۶		تهاجم نظامی آمریکا علیه مراکز حساس و غیرنظامی ج.ا. ایران	
۸۷		تهاجم نظامی آمریکا علیه مراکز هسته‌ای ج.ا. ایران	
۸۸		تهاجم دریایی نظامی آمریکا علیه ایران	

منبع	مؤلفه	پیشران	ردیف
	حملات هوایی هدفمند		۸۹
	درگیری مستقیم و یک‌جانبه		۹۰
	عملیات تأثیر محور		۹۱
	درگیری نیابتی از طریق متحدان منطقه‌ای		۹۲
	درگیری محلی		۹۳
	به‌کارگیری موشک‌های کروز و بمب‌های هوشمند		۹۴
[۱۵، ۱۸، ۲۱، ۲۲] و مصاحبه با خبرنگان؛	به‌کارگیری عناصر ضدانقلاب و معاند علیه نظام	جنگ نیابتی	۹۵
	جنگ نیابتی علیه کشور و انقلاب		۹۶
	حمایت از جنگ و تشدید تنش بین ایران و عربستان		۹۷
	حمایت از شکل‌گیری گروه‌های افراطی، تارشرگی و تکفیری منطقه‌ای		۹۸
	متقاعدسازی نیروهای فرا منطقه‌ای برای تهاجم نظامی		۹۹
	واگذاری معبر و گذرگاه توسط کشورها متحد آمریکا برای تهاجم		۱۰۰
[۱۳ - ۱۵، ۱۸، ۲۱، ۲۲] و مصاحبه با خبرنگان؛	مداخله رژیم صهیونیستی	حملات هوایی	۱۰۱
	هوایماهای بمبافکن راهبردی		۱۰۲
	جت‌های جنگنده راهبردی		۱۰۲
	موشک‌های دوربرد شبه بالستیک هوا پایه		۱۰۴
	حملات ریز پرنده‌ها و پرنده‌های بدون سرنشین هوشمند		۱۰۵
	حملات هوایی نیابتی به تأسیسات و مراکز حیاتی		۱۰۶
	حملات هوایی علیه تأسیسات هسته‌ای		۱۰۷
	حملات هوایی علیه مراکز فرماندهی و کنترل		۱۰۸
	حملات هوایی علیه مراکز پدافند هوایی		۱۰۹
	حملات هوایی به مناطق شهری		۱۱۰
	به‌کارگیری سیستم‌های یکپارچه پدافند هوایی مشترک (ائتلافی)		۱۱۱
[۱۳ - ۲۱] و مصاحبه با خبرنگان؛	درگیری دریایی در خلیج فارس و آب‌های اطراف	درگیری دریایی	۱۱۲
	کنترل و ممانعت دستیابی به آبراهه‌های بین‌المللی		۱۱۳
	حملات موشکی از ناوهای مستقر در منطقه		۱۱۴
	رویارویی با زیردریایی اتمی		۱۱۵
	درگیری با ناوهای جنگی هوایما		۱۱۶

گام ۲) شناسایی روابط شاخص‌های مورد مطالعه در این مرحله روش مناسب و مورد تأکید آن است که یک ماتریس $n \times n$ از شاخص‌های شناسایی شده تشکیل شود. سپس روابط این شاخص‌ها بر اساس جدول (۴) تعیین شد.

جدول ۴: روابط بین شاخص‌ها

بدون تأثیر	تأثیر اندک	تأثیر متوسط	تأثیر زیاد	تأثیر محتمل
۰	۱	۲	۳	P

گام ۳) طراحی الگوی شاخص‌های مورد مطالعه

انجام تحلیل ساختاری شامل سه گام اصلی زیر است [۲۵]:
گام ۱) شناسایی شاخص‌های مورد مطالعه روش منحصر به فردی برای شناسایی شاخص‌های مورد مطالعه وجود ندارد. اگر از مصاحبه استفاده شود می‌توان از تحقیقات کیفی مانند آینده‌پژوهی، تحلیل محتوا، تحلیل مضمون یا گراند تئوری استفاده کرد. اگر از مطالعه پیشینه پژوهش و ادبیات تحقیق استفاده شده باشد می‌توان از روش فراترکیب، روش فرا تحلیل یا مرور سیستماتیک استفاده کرد.

با استفاده از نرم افزار میک می توان از طریق نمایش نقشه، نمایش نهایی شاخص ها را استخراج کرد.

۳-۳- نرم افزار میک مک

نرم افزار میک مک برای انجام محاسبات پیچیده ماتریس تحلیل اثر متقاطع طراحی شده است. میزان ارتباط متغیرها با اعداد بین صفر تا ۳ سنجیده می شود. عدد صفر به منزله عدم تأثیر، عدد یک به منزله تأثیر ضعیف، عدد ۲ به منزله تأثیر متوسط، عدد ۳ به منزله تأثیر زیاد و در نهایت حرف (P) به منزله وجود رابطه بالقوه بین متغیرهاست.

بنابراین اگر تعداد متغیرهای شناسایی شده n متغیر باشد، یک ماتریس $n \times n$ از روابط بین متغیرها به دست می آید. ماتریس به دست آمده را می توان با نمودار متناظر آن هم نمایش داد که در آن نمودار جهت تأثیرگذاری هر متغیر بر دیگری توسط پیکان ها و میزان تأثیرگذاری به صورت عددی در بالای پیکان نمایش داده می شود. در نهایت، بر اساس توپولوژی معیارها این نرم افزار قادر است عوامل کلیدی را استخراج و آنها را رتبه بندی کند.

برای به کارگیری این نرم افزار ابتدا باید متغیرها و مؤلفه های مهم در حوزه مورد نظر شناسایی و در ماتریس تحلیل اثرات وارد شوند؛ سپس میزان ارتباط این متغیرها با حوزه مورد نظر مشخص شود. داده های این ماتریس با استفاده از اطلاعات و مشارکت خبرگان به دست می آید. خروجی مدل تحلیل اثر متقابل، روابط بین متغیرها را نشان می دهد که نرم افزار میک مک قابلیت تبدیل روابط به اشکال و نمودارهای ویژه را دارا بوده و با امکانات خود تحلیل آسان روابط و ساختار سیستم را امکان پذیر می سازد. به طور کلی ماتریس ها و نمودارهای خروجی نرم افزا دو نوع هستند:

ماتریس اثرات مستقیم^۱ (MDI) متغیرها
ماتریس روابط غیرمستقیم^۲ (MII) متغیرها
در صورتی که در ماتریس اولیه، روابط بالقوه بین متغیرها مشخص شده باشد، دو دسته خروجی تولید می شود:

ماتریس روابط بالقوه مستقیم بین متغیرها
MPDI

ماتریس روابط بالقوه غیرمستقیم بین متغیرها
MPII

به منظور تحلیل نتایج در نخستین قدم با یک روش ساده می توان دریافت که تأثیر متغیرها با در نظر گرفتن تعداد گروه های ارتباطی در ماتریس تشکیل شده، قابل سنجش است. متغیری که بر تعداد محدودی از متغیرها اثر مستقیم دارد، تأثیرگذاری اندکی نیز در کل سیستم دارد. به این ترتیب تأثیرپذیری مستقیم یک متغیر را نیز می توان با در نظر گرفتن ستون مربوط در ماتریس، بررسی نمود؛ بنابراین مجموع عددهای هر سطر، نشان دهنده تأثیرگذاری متغیر مربوطه و مجموع عددهای هر ستون، نشان دهنده تأثیرپذیری متغیر مربوطه است، پس کلیه متغیرها و محیط دربرگیرنده آنها را می توان با نمایش آنها در یک نمودار مفهومی یا یک محور مختصات (تأثیرگذاری- تأثیرپذیری) نمایش داد (تصویر ۱).

¹ Matrix of Direct Influences

² Matrix of Indirect Influences

تصویر ۱: نمودار مفهومی قدرت نفوذ - وابستگی

(تأثیرگذاری - تأثیرپذیری)

در تصویر (۱)، قدرت نفوذ و میزان وابستگی به شکل زیر تعریف می‌شوند:

• قدرت نفوذ: تعداد عناصری که عنصر i ام بر آنها تأثیر می‌گذارد.

• میزان وابستگی: تعداد عناصری که بر عنصر i ام تأثیر می‌گذارند.

بر اساس موقعیت قرارگیری متغیرها در هر یک از مناطق، آنها به چهار گروه خودمختار، وابسته، پیوندی (رابط) و مستقل تقسیم می‌شوند [۲۵].

• خودمختار^۱: متغیرهای خودمختار میزان وابستگی و قدرت هدایت کمی دارند این معیارها عموماً از سیستم جدا می‌شوند زیرا دارای اتصالات ضعیف با سیستم هستند. تغییری در این متغیرها باعث تغییر جدی در سیستم نمی‌شود.

• وابسته^۲: متغیرهای وابسته دارای وابستگی قوی و هدایت ضعیف هستند این متغیرها اصولاً تأثیرپذیری بالا و تأثیرگذاری کمی روی سیستم دارند.

• مستقل^۳: متغیرهای مستقل دارای وابستگی کم و هدایت بالا می‌باشند؛ به عبارتی دیگر، تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری کم از ویژگی‌های این متغیرها است.

• پیوندی^۴: متغیرهای رابط یا پیوندی از وابستگی بالا و قدرت هدایت بالایی برخوردار هستند؛ به عبارتی، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری این معیارها بسیار بالاست و هر تغییر کوچکی بر روی این متغیرها باعث تغییرات اساسی در سیستم می‌شود.

در یک پژوهش کلیه افراد و واحدهای مورد بررسی جامعه آماری هستند و جامعه در حقیقت

شامل همه عناصری است که موضوع یک پژوهش معین در آن مصداق پیدا می‌کند و مایل هستیم درباره آن استنباط کنیم [۲۶]. تعیین جامعه آماری در بیشتر موارد بر نکاتی همچون اهمیت موضوع، قابلیت تعمیم‌پذیری، علاقه محقق و موجود بودن منابع مبتنی است.

۳-۴- جامعه آماری

جامعه آماری در این پژوهش شامل خبرگانی از حوزه نیروهای مسلح با حداقل جایگاه شغلی ۱۸ و سابقه فعالیت و پژوهش در حوزه سیاست‌گذاری علوم و فناوری دفاعی و آشنا به صحنه نبرد می‌باشند که با استفاده از روش هدفمند گلوله برفی انتخاب شدند. در بخش تحلیل کیفی، مصاحبه‌ها تا اشباع نظری ادامه یافت. بعد از ۱۲ مصاحبه اطلاعات به اشباع نظری رسید، برای اطمینان تعداد ۳ مصاحبه دیگر نیز انجام گرفت که نتایج مصاحبه‌های جدید رسیدن به اشباع نظری را مورد تأیید قرار داد. در بخش تکمیل پرسشنامه‌های تحلیل ساختاری نیز از نظرات خبرگان انتخاب شده در مرحله مصاحبه استفاده شده است.

۳-۵- روایی و پایایی

برای تأیید روایی و پایایی پرسشنامه و صحت ارتباط مابین پیشران و مؤلفه‌ها و اطمینان از این که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان نتایج یکسانی را به دست می‌دهند، از نظرات خبرگان که سال‌ها سابقه کاری و تحصیلات عالی دارند، استفاده شد و از آنجائی که خصیصه مدنظر در پرسشنامه ساختاری-تفسیری روابط مابین در قالب یک ماتریس سنجیده می‌شود، این روش فی‌نفسه دارای روایی (اعتبار) است و چنانچه خبرگان به درستی انتخاب شوند انتظار می‌رود دیدگاه آنها از ثبات کافی برخوردار باشد [۲۵].

¹ Autonomous

² Dependent

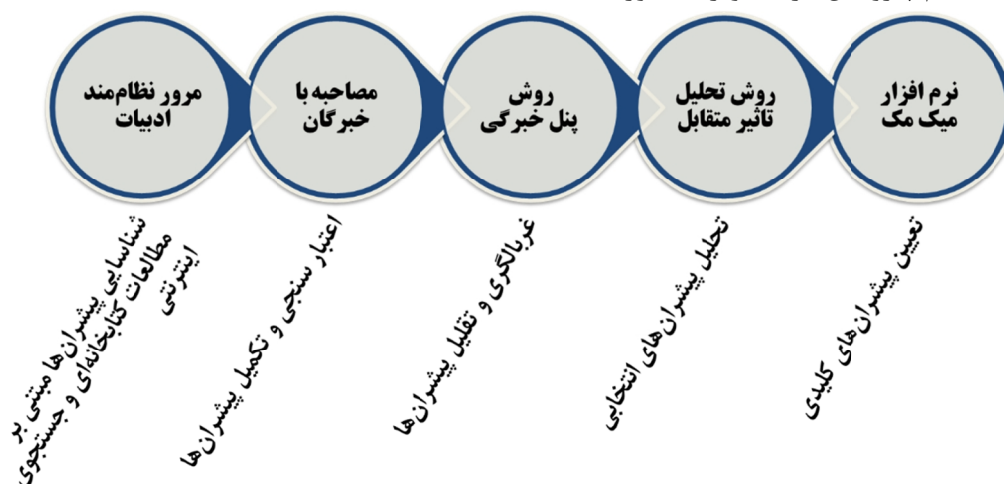
³ Independent

⁴ Linkage

است.

۳-۶- فرایند انجام پژوهش

فرایند انجام پژوهش در تصویر (۲) آورده شده

تصویر ۲: مراحل انجام استخراج پیشران های تقابل نظامی احتمالی بین ایران و آمریکا

۴- یافته های پژوهش

با مرور نظام مند ادبیات موضوع (مطالعات کتابخانه ای و جستجوی اینترنتی) پیشران های اولیه مؤثر بر تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا و در افق زمانی ۱۰ سال آینده، در قالب ۱۲ پیشران اصلی و ۱۱۶ زیر پیشران استخراج و دسته بندی شدند (جدول ۳)، سپس از طریق طراحی پرسشنامه و نظرسنجی از خبرگان مبتنی بر قانون ۳۰-۷۰ مقادیر بالای ۳,۵ مورد پذیرش قرار گرفته و پیشران ها مطابق جدول (۵) در قالب ۱۲ پیشران اصلی و ۷۲ زیر پیشران تأیید و نهائی شدند.

در گام بعدی پیشران های اصلی برگزیده شده در قالب یک جدول در اختیار اعضای پنل خبرگان قرار داده شده و از آنها خواسته شده است میزان تأثیرگذاری هر یک از پیشران ها را بر یکدیگر (مؤلفه سطر بر ستون) مطابق جدول (۶) تعیین نمایند.

مبتنی بر قضاوت خبرگان ماتریس تأثیرات مستقیم (MDI) که دربرگیرنده متغیرهای

ساختاری سیستم می باشند، مطابق جدول (۷) شکل گرفت. برای تحلیل ماتریس از نرم افزار

«میک مک» استفاده شد

تحلیل ساختاری (تحلیل تأثیر متقابل) متغیرها بر یکدیگر از طریق نمودار و نواحی گوناگون مختصات قابل بررسی است. مختصات تحلیل آثار متقابل متغیرها بر یکدیگر چهار ناحیه دارد که هر کدام میزان تأثیرگذاری و اثرپذیری پیشران ها بر یکدیگر را نشان می دهد (تصویر ۳). خروجی تحلیل تأثیر متقابل نرم افزار «میک مک»، به شرح جدول (۸) است.

با توجه به جدول (۵) تعداد ۱۳ رابطه کاملاً بی تأثیر گزارش شده است که نشان می دهد مسائل، نه بر هم اثری دارند و نه اثری می پذیرند. ۲۱ نوع رابطه با تأثیر کم و ۴۹ رابطه با تأثیر متوسط و ۶۱ رابطه با تأثیر قوی گزارش شده است. بر اساس شاخص های آماری، ماتریس دو بار چرخش داده ای از مطلوبیت و بهینه شدگی ۱۰۰ درصدی برخوردار شد که این مسئله حاکی از روایی بالای پرسشنامه و پاسخ های آن است [۱۵]

و در جدول (۹) میزان پایداری تأثیرات مستقیم قابل مشاهده است.

جدول ۵: پیشران‌های تقابل نظامی آمریکا علیه ایران مبتنی بر مرور ادبیات

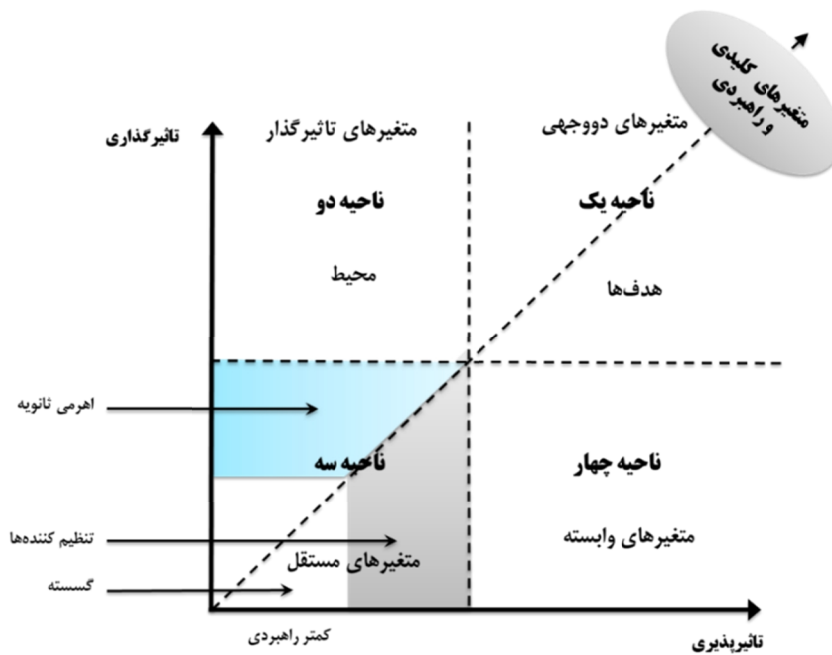
ردیف	پیشران‌ها و مؤلفه‌ها	میانگین امتیاز
۱	تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	۴,۲۰
۱-۱	افزایش تعداد و توان پایگاه‌های نظامی در کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	۴,۳۳
۲-۱	انعقاد پیمان دفاعی راهبردی با کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	۴,۰۷
۲	ائتلاف‌سازی نظامی	۴,۵۷
۱-۲	مشارکت ناتو در تهاجم آمریکا علیه ج.ا. ایران	۵,۰۰
۲-۲	مشارکت رژیم صهیونیستی در تهاجم نظامی علیه ج.ا. ایران	۴,۲۷
۳-۲	گسترش و تقویت حضور اسرائیل در کشورهای منطقه	۴,۸۰
۴-۲	مشارکت کشورهای عربی در پشتیبانی آمادی در تهاجم آمریکا علیه ایران	۴,۲۰
۳	بازدارندگی فناوری‌ها	۴,۷۱
۱-۳	توانمندی رهگیری و انهدام موشک‌های بالستیک	۴,۷۳
۲-۳	توانمندی سامانه یکپارچه فرماندهی و کنترل هوشمند	۴,۸۰
۳-۳	توانمندی سلاح‌های هدایت‌شونده هوشمند و دقیق	۴,۸۰
۴-۳	توانمندی ماهواره‌ای در اشراف اطلاعاتی	۴,۷۳
۵-۳	توانمندی تجزیه و تحلیل کلان داده‌ها و اینترنت اشیا	۴,۸۷
۶-۳	توانمندی سیستم‌های مراقبت و شناسایی یکپارچه	۴,۷۳
۷-۳	به‌کارگیری فناوری‌های نوین در حوزه هوش مصنوعی و حملات فوجی ریز پرنده‌ها	۴,۹۳
۸-۳	توانمندی کنترل شبکه‌های اجتماعی	۴,۰۷
۴	قدرت نظامی	۴,۳۱
۱-۴	حملات ناهمگون و تأثیر محور	۴,۴۰
۲-۴	حملات موازی، هم‌زمان و در عمق	۴,۲۷
۳-۴	حملات دقیق (دکترین مؤثر و دقیق)	۴,۳۳
۴-۴	شوک و وحشت (دکترین برتری سریع)	۴,۴۰
۵-۴	حملات در تمامی مدت و همه حوزه‌ها (دکترین برتری همه‌جانبه)	۴,۴۷
۶-۴	به‌کارگیری تسلیحات نامتعارف کشتار جمعی (هسته‌ای - فسفوری و ...)	۴,۰۰
۵	گستره جنگ	۴,۴۱
۱-۵	جنگ فراگیر و همه‌جانبه	۴,۱۴
۲-۵	اقدامات نظامی تاکتیکی	۴,۲۹
۳-۵	حمله محدود و دقیق به تأسیسات حیاتی	۴,۵۷
۴-۵	اشغال محدود سرزمینی	۴,۶۴
۶	جنگ بی‌ثبات‌سازی	۴,۳۴
۱-۶	اقدامات خصمانه در اطراف مرزهای زمینی، دریایی و هوایی ایران	۴,۴۰
۲-۶	انجام عملیات بیوتروریسم	۴,۰۰
۳-۶	انجام عملیات تروریستی، خرابکاری و ترور هدفمند در داخل کشور	۴,۳۳
۴-۶	بحران آفرینی امنیتی در نوار مرزی و عمق کشور	۴,۳۳
۵-۶	ایجاد آشوب داخلی در ایران	۴,۴۷
۶-۶	به‌کارگیری مزدوران داخلی و خارجی به منظور خرابکاری	۴,۴۷
۷-۶	به‌کارگیری و ساماندهی گروه‌های معاند ج.ا. ایران	۴,۴۷
۸-۶	حمایت از معترضین و ناراضی‌های داخلی	۴,۲۷
۷	جنگ سایبری	۴,۷۸

ردیف	پیشران‌ها و مؤلفه‌ها	میانگین امتیاز
۱-۷	اختلال در شبکه‌های ارتباطی	۴,۹۳
۲-۷	اقدامات جنگ الکترونیک، جنگال، الینت و سوتر	۴,۸۰
۳-۷	توانایی از کار انداختن شبکه‌های فرماندهی و کنترل	۴,۶۰
۴-۷	جنگ اطلاعاتی راهبردی	۴,۹۳
۵-۷	جاسوسی، نفوذ اطلاعاتی و جمع‌آوری اطلاعات	۴,۸۷
۶-۷	حملات سایبری به زیرساخت‌های نظامی و شبکه‌های اطلاعاتی	۴,۶۷
۷-۷	حملات سایبری به زیرساخت‌های حیاتی غیرنظامی	۴,۶۷
۸	جنگ فراگیر بزرگ	۴,۴۰
۱-۸	اجرای تهاجم موازی در سه سطح راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی	۴,۳۶
۲-۸	بمباران راهبردی و مداوم	۴,۴۳
۳-۸	تأثیرگذاری سریع و کاهش زمان و هزینه‌های درگیری نظامی	۴,۲۹
۴-۸	تهاجم نظامی آمریکا علیه کلیه مراکز حساس نظامی و غیرنظامی ج.ا. ایران	۴,۵۰
۵-۸	تهاجم هوافضایی آمریکا علیه منابع حیاتی و حساس	۴,۱۴
۶-۸	جنگ تلفیقی و همه‌جانبه	۴,۵۰
۷-۸	جنگ تمام‌عیار شبکه‌ای، نامتعارف و ناهمگون	۴,۳۶
۸-۸	جنگ مقاومت	۴,۴۳
۹-۸	جنگ چریکی و تاکتیک‌های عملیات چریکی ایران علیه نیروها و منافع آمریکا	۴,۵۷
۹	رویارویی محدود	۴,۳۹
۱-۹	توانایی نظامی برای عملیات ضربتی و محدود	۴,۳۶
۲-۹	تهاجم دریایی نظامی آمریکا علیه ایران	۴,۳۶
۳-۹	تهاجم نظامی آمریکا علیه مراکز حساس و غیرنظامی ج.ا. ایران	۴,۳۶
۴-۹	تهاجم دریایی نظامی آمریکا علیه ایران	۴,۲۹
۵-۹	حملات هوایی هدفمند	۴,۵۷
۶-۹	درگیری مستقیم و یک‌جانبه	۴,۱۴
۷-۹	عملیات تأثیر محور	۴,۷۹
۸-۹	درگیری نیابتی از طریق متحدان منطقه‌ای	۴,۰۰
۹-۹	به‌کارگیری موشک‌های کروز و بمب‌های هوشمند	۴,۶۴
۱۰	جنگ نیابتی	۴,۴۵
۱-۱۰	به‌کارگیری عناصر ضدانقلاب و معاند علیه نظام	۴,۳۶
۲-۱۰	جنگ نیابتی علیه کشور و انقلاب	۴,۳۶
۳-۱۰	حمایت از شکل‌گیری گروه‌های افراطی، تارشگری و تکفیری منطقه‌ای	۴,۶۴
۴-۱۰	مداخله رژیم صهیونیستی	۴,۴۳
۱۱	حملات هوایی	۴,۶۸
۱-۱۱	حملات ریز پرنده‌ها و پرنده‌های بدون سرنشین هوشمند	۴,۶۷
۲-۱۱	حملات هوایی نیابتی به تأسیسات و مراکز حیاتی	۴,۶۰
۳-۱۱	حملات هوایی علیه تأسیسات هسته‌ای	۴,۷۳
۴-۱۱	حملات هوایی علیه مراکز فرماندهی و کنترل	۴,۶۷
۵-۱۱	حملات هوایی علیه مراکز پدافند هوایی	۴,۷۳
۶-۱۱	حملات هوایی به مناطق شهری	۴,۶۷
۷-۱۱	به‌کارگیری سیستم‌های یکپارچه پدافند هوایی مشترک (ائتلافی)	۴,۶۷
۱۲	درگیری دریایی	۴,۴۲
۱-۱۲	درگیری دریایی در خلیج فارس و آب‌های اطراف	۴,۴۰
۲-۱۲	کنترل و ممانعت دستیابی به آبراه‌های بین‌المللی	۴,۶۰
۳-۱۲	حملات موشکی از ناوهای مستقر در منطقه	۴,۲۷

ردیف	پیشران‌ها و مؤلفه‌ها	میانگین امتیاز
۱۲-۴.	درگیری با ناوهای جنگی هواپیمابر	۴,۴۰

جدول ۶: مقادیر عددی تأثیرگذاری

ردیف	مقدار	میزان تأثیرگذاری
۱	۰	بدون تأثیر
۲	۱	تأثیر ضعیف
۳	۲	تأثیر متوسط
۴	۳	تأثیر قوی
۵	P	تأثیر بالقوه

تصویر ۳: مختصات تحلیل تأثیر متقابل متغیرها

جدول ۷: ماتریس تأثیرات مستقیم پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران

درگیری دریایی	حملات هوایی	جنگ نیابتی	رویارویی محدود	گستره جنگ	جنگ فراگیر بزرگ	جنگ سایبری	جنگ بی‌ثبات‌سازی	قدرت نظامی	بازدارندگی فناورانه	ائتلاف‌سازی نظامی	تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای			
O	N	M	L	H	G	F	E	D	C	B	A			
۲	۲	۴	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۱	۲	۰	A	تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	۱
۳	۳	۳	۳	۳	۳	۲	۳	۳	۳	۰	۳	B	ائتلاف‌سازی نظامی	۲
۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۲	۳	۰	۲	۳	C	بازدارندگی فناورانه	۳

درگیری دریایی	حملات هوایی	جنگ نیابتی	رویارویی محدود	گستره جنگ	جنگ فراگیر بزرگ	جنگ سایبری	جنگ بی ثبات سازی	قدرت نظامی	بارداری فناوریانه	ائتلاف سازی نظامی	تقویت قدرت نظامی کشورهای هم پیمان منطقه‌ای			
O	N	M	L	H	G	F	E	D	C	B	A			
۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۰	۱	۲	۲	D	قدرت نظامی	۴
۱	۲	۲	۲	۲	۱	۱	۰	۲	۱	۱	۱	E	جنگ بی ثبات سازی	۵
۱	۱	۱	۲	۱	۱	۰	۲	۲	۲	۱	۲	F	جنگ سایبری	۶
۳	۳	۲	۲	۳	۰	۳	۳	۳	۳	۳	۳	G	جنگ فراگیر بزرگ	۷
۳	۳	۲	۲	۰	۲	۲	۲	۳	۲	۳	۳	H	گستره جنگ	۸
۲	۳	۰	۰	۱	۱	۱	۲	۲	۱	۳	۲	L	رویارویی محدود	۹
۲	۳	۰	۳	۳	۱	۲	۳	۲	۲	۲	۲	M	جنگ نیابتی	۱۰
۳	۰	۳	۳	۳	۳	۱	۲	۳	۲	۲	۳	N	حملات هوایی	۱۱
۰	۳	۲	۳	۳	۲	۱	۲	۳	۲	۳	۳	O	درگیری دریایی	۱۲

جدول ۸: تحلیل اولیه داده‌های ماتریس

ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	بدون تأثیر (تعداد صفر)	تأثیر کم (تعداد یک)	تأثیر متوسط (تعداد ۲)	تأثیر قوی (تعداد ۳)	جمع	درجه پرشدگی
۱۲×۱۲	۲	۱۳	۲۱	۴۹	۶۱	۱۳۱	۹۰,۹۷

جدول ۹: میزان پایداری تأثیرات مستقیم

تأثیر پذیری	تأثیر گذاری	تکرار (چرخش ماتریس)
٪۹۲	٪۹۰	۱
٪۱۰۰	٪۱۰۰	۲

۴-۱- تحلیل ساختاری پیشران‌های تقابلی نظامی احتمالی

خروجی‌های روش تحلیل ساختاری را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: نخست بر اساس ماتریس اثرات مستقیم، مهم‌ترین متغیرهای اثرگذار و وابسته شناسایی می‌شوند. دوم بر اساس محاسبه فواصل درجه اول متغیرها با یکدیگر، مهم‌ترین متغیرهایی که اثرگذاری و وابستگی غیرمستقیم دارند شناسایی می‌شوند. در مرحله آخر با اضافه کردن داده‌های مربوط به تأثیر احتمالی، اثرگذاری و وابستگی‌های مستقیم و غیرمستقیم شناسایی می‌شود.

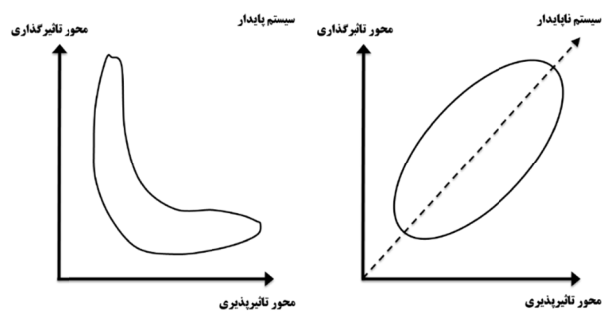
شیوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکنده‌گی، حاکی از میزان پایداری و یا ناپایداری سیستم است. در حوزه روش تحلیل اثرات متقابل/ ساختاری با نرم‌افزار «میک مک» در مجموع، دو نوع پراکنش تعریف شده که به «سیستم‌های پایدار» و «سیستم‌های ناپایدار» معروف هستند. در سیستم‌های پایدار پراکنش متغیرها به صورت لانگلیسی است (برخی متغیرها دارای تأثیرگذاری بالا و برخی دارای تأثیرپذیری بالا هستند). در سیستم‌های پایدار در مجموع سه دسته متغیر قابل مشاهده است: الف) متغیرهای بسیار تأثیرگذار بر سیستم

(عوامل کلیدی)؛

(ب) متغیرهای مستقل؛

(ج) متغیرهای خروجی سیستم (متغیرهای نتیجه)

در این سیستم جایگاه هریک از عوامل کاملاً مشخص و نقش آن نیز به وضوح قابل مشاهده است. در مقابل، در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده‌تر از سیستم‌های پایدار است. در این سیستم، متغیرها حول محور قطری صفحه پراکنده هستند و متغیرها در بیشتر مواقع حالت بینابینی از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری را نشان می‌دهند که ارزیابی و شناسایی عوامل کلیدی را بسیار مشکل می‌کنند. باین حال در این سیستم نیز راه‌هایی ترسیم شده است که می‌تواند راهنمای گزینش و شناسایی عوامل کلیدی باشد [۲۷]. در سیستم‌های ناپایدار نیز متغیرهای ذیل قابل مشاهده است: متغیرهای تأثیرگذار، متغیرهای دو وجهی (متغیرهای ریسک و متغیرهای هدف)، متغیرهای تنظیمی، متغیرهای تأثیرپذیر یا نتیجه سیستم و متغیرهای مستقل.

تصویر ۴: الگوی سیستم پایدار و ناپایدار

۴-۲- نقشه اثرات

هر آرایه از ماتریس تحلیل ساختاری را می‌توان در محوری دو بعدی ترسیم کرد: محور افقی این نمودار دو بعدی مشخص کننده جمع امتیازات سطری یک متغیر است و محور عمودی

مشخص کننده جمع امتیازات ستونی یک متغیر. ماتریس تحلیل ساختاری در واقع یک ماتریس متقارن است؛ بنابراین با جمع کردن سطری، ستونی و مقیاس بندی محورهای مختصات، به هر متغیر می‌توان امتیازی سطری و ستونی اختصاص داد و آن را در فضای دوبعدی مکان‌یابی کرد. جمع سطری معرف تأثیرگذاری یک متغیر بر همه متغیرهای دیگر و جمع ستونی معرف میزان تأثیرپذیری یا وابستگی متغیر به همه متغیرهای دیگر است؛ بنابراین هریک از مسائل یا متغیرها در فضای دوبعدی در نموداری چهاربخشی قابل مکان‌یابی خواهد بود [۲۸].

ناحیه یک به متغیرهای راهبردی یا دو وجهی تعلق دارد که به صورت بسیار تأثیرگذار و تأثیرپذیر عمل می‌کند و در قسمت شمال شرقی نمودار قرار می‌گیرد؛ هم قابل دست‌کاری و کنترل هستند و هم بر پویایی و تغییر سیستم تأثیر می‌گذارند؛ یعنی شاخص‌های ناپایداری را تشکیل می‌دهند. متغیرهایی که بالای خط قطری این ناحیه قرار می‌گیرند «متغیرهای ریسک» نامیده می‌شوند؛ زیرا ظرفیت تبدیل شدن به بازیگران کلیدی را دارند؛ یعنی به سرعت تغییرات بر آنها اثر می‌گذارد و آنها نیز این تغییرات را به سرعت به متغیرهای وابسته در ناحیه دو منتقل می‌کنند.

برنامه ریزان به ندرت قادر به تغییر در متغیرهای قرارگرفته در ناحیه دو هستند. متغیرهای مزبور در قسمت شمال غربی نمودار نمایش داده می‌شوند و به عنوان بحرانی‌ترین مؤلفه‌ها، بیشتر تأثیرگذار و کمتر تأثیرپذیر هستند و متغیرهای ورودی محسوب می‌شوند. متغیرهای محیطی عموماً در این قسمت قرار می‌گیرند که توسط سیستم قابل کنترل نیستند. متغیرهای ناحیه ۳ شبکه مختصات تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی دارند و نمی‌توانند متغیرهای راهبردی محسوب شوند. آنها در قسمت جنوب

شرقی نمودار قرار می‌گیرند و «متغیرهای مستقل و مستثنا» نامیده می‌شوند. این متغیرها از سایر متغیرهای سیستم تأثیر نمی‌پذیرند، بر آنها اثر ندارند و ارتباط کمی با سیستم دارند.

متغیرهای ناحیه ۴ نیز به علت وابستگی شدید به سایر متغیرها، خاصیت راهبردی دارند و غالباً از سایر متغیرها نتیجه می‌شوند؛ اما متغیرهای ناحیه ۱ متغیرهای راهبردی هستند؛ زیرا هم قابلیت کنترل توسط سیستم مدیریتی را دارند و هم بر سیستم تأثیرگذاری قابل قبولی دارند. در واقع هرچه از انتهای ناحیه ۳ به سمت انتهای ناحیه ۱ شبکه مختصات نزدیک‌تر می‌شویم، بر میزان اهمیت و راهبردی بودن متغیر افزوده می‌شود [۲۹].

۵- بحث و نتایج

همان‌گونه که در جدول (۱۰) مشاهده می‌شود، میزان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم هر مسئله بر سایر مسائل مشخص شده است. بر اساس جدول، «ائتلاف‌سازی نظامی» بیشترین اثرگذاری مستقیم را از دید خبرگان بر سایر مسائل داشته است. همچنین سه پیشران «حملات هوایی»، «قدرت نظامی» و «روپارویی محدود» بیشترین میزان تأثیرپذیری مستقیم را از مسائل دیگر دارند.

خلاصه تحلیل ساختاری اثرات متقابل مستقیم پیشران‌های مهم تقابل نظامی احتمالی بر اساس تصویر (۵) در جدول (۱۱) منعکس شده است. آنچه از وضعیت نمودار و نقشه پراکندگی مسائل مهم و مؤثر در پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران می‌توان فهمید (تصویر ۵)، وضعیت ناپایداری سیستم است. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان دسته‌بندی مناسبی از پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در نظر گرفت.

۵-۱- مسائل راهبردی

از تصویر (۵) و جدول (۸) می‌توان نتیجه گرفت: مهم‌ترین مسائل مرتبط با پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی آمریکا و ایران که بیشترین میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بر سایر پیشران‌ها بوده عبارت است از: «ائتلاف‌سازی نظامی»، «درگیری دریایی»، «گستره جنگ»، «قدرت نظامی» و «حملات هوایی».

این پیشران‌ها ظرفیت تبدیل شدن به عوامل کلیدی را در تقابل نظامی احتمالی دارند. همچنین قدرت راهبردی بالاتری دارند و به همین سبب می‌توانند در سیستم ناپایداری ایجاد کنند؛ بنابراین به‌طور هوشمندانه می‌توان از طریق توجه کافی به این پیشران‌ها، ظرفیت‌های کارآمد و مؤثر بر تقابل نظامی احتمالی را در آینده ایجاد کرد.

۵-۲- مسائل اثرگذار

این پیشران‌ها اثرگذاری بالا بر سایر پیشران‌های سیستم دارند؛ اما تأثیرپذیری چندانی از سایر مسائل درون سیستم ندارند. موارد یادشده شامل: «جنگ فراگیر بزرگ»، «بازدارندگی فناورانه» و «جنگ نیابتی» است.

این پیشران‌ها دارای ماهیتی محیطی هستند؛ یعنی مؤلفه‌هایی بحرانی هستند که به‌راحتی قابل کنترل نیستند و تغییر در آنها به‌شدت بر مسائل ناحیه ۴ اثر می‌گذارد؛ بنابراین اگر بنا باشد در تقابل نظامی احتمالی اثرگذاری بیشتری در نظر داشته باشیم با کار بر روی این مسائل، می‌توان انتظار داشت تقابل نظامی احتمالی تحت تأثیر بیشتری قرار خواهد گرفت.

۵-۳- مسائل مستقل

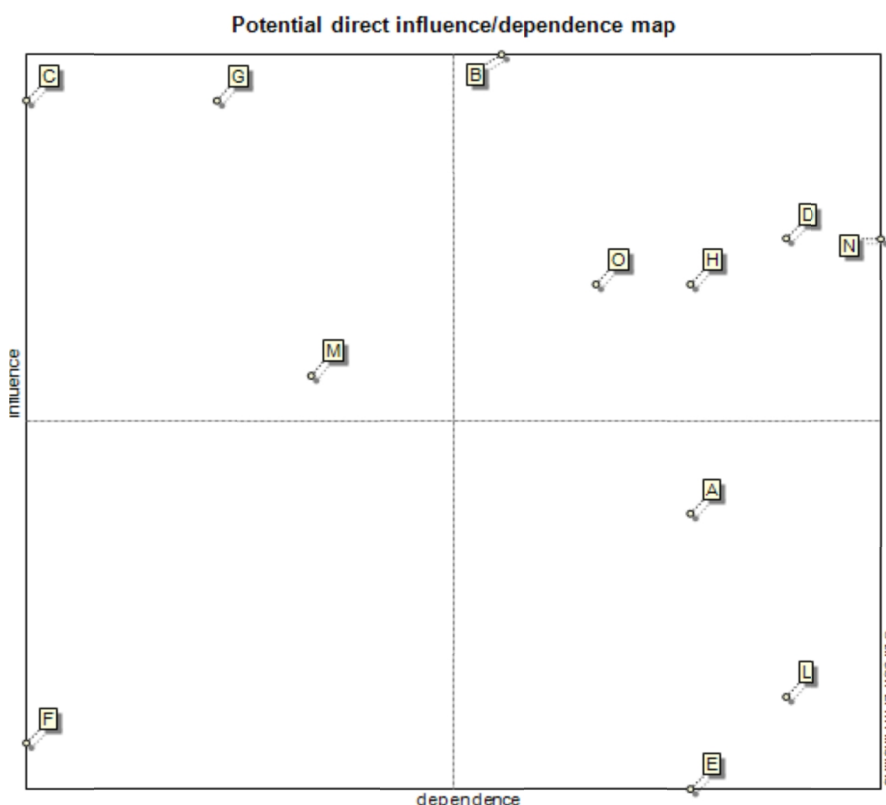
«جنگ سایبری» از جمله پیشران‌هایی است که در ناحیه ۳ قرار داشته و به نوعی متغیرهای

مستقل و مستثنا هستند. به عبارت دیگر این پیشران‌ها نه موجب توقف و نه ایجاد تغییری در سایر پیشران‌ها خواهند شد. این پیشران‌ها

به خودی خود ضعیف بوده، نقشی در اثرگذاری و اثرپذیری سایر مسائل ندارند و کاملاً مستقل

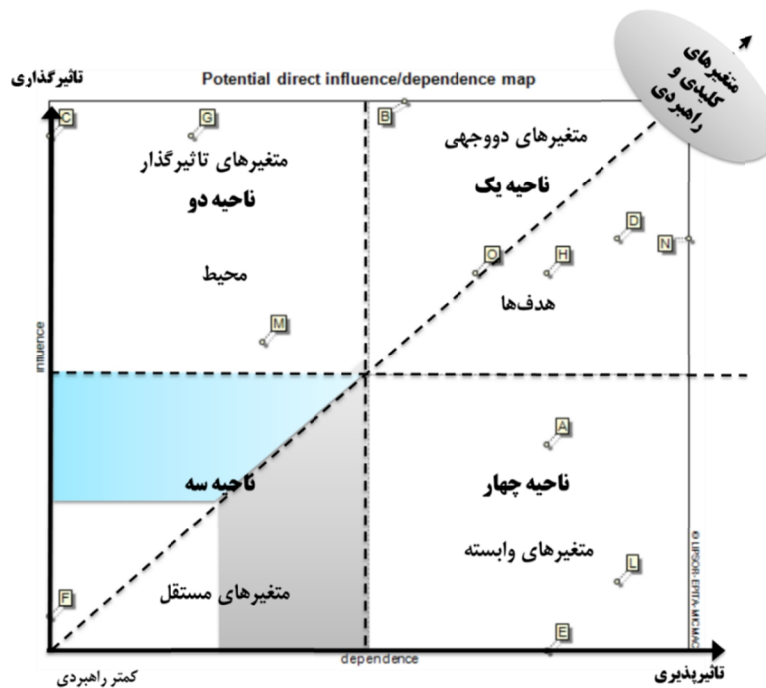
جدول ۱۰: توصیف عددی میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم بر اساس خروجی «میک مک»

ردیف	متغیرها	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری
۱	تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	۲۲	۲۷
۲	ائتلاف‌سازی نظامی	۳۲	۲۵
۳	بازدارندگی فناورانه	۳۱	۲۰
۴	قدرت نظامی	۲۸	۲۸
۵	جنگ بی‌ثبات‌سازی	۱۶	۲۷
۶	جنگ سایبری	۱۷	۲۰
۷	جنگ فراگیر بزرگ	۳۱	۲۲
۸	گستره جنگ	۲۷	۲۷
۹	رویارویی محدود	۱۸	۲۸
۱۰	جنگ نیابتی	۲۵	۲۳
۱۱	حملات هوایی	۲۸	۲۹
۱۲	درگیری دریایی	۲۷	۲۶
	جمع کل	۳۰۲	۳۰۲

A	تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	G	جنگ فراگیر بزرگ
B	ائتلاف‌سازی نظامی	H	گستره جنگ
C	بازدارندگی فناورانه	L	رویارویی محدود
D	قدرت نظامی	M	جنگ نیابتی

حمله هوایی	N	جنگ بی ثبات سازی	E
درگیری دریایی	O	جنگ سایبری	F

تصویر ۵: نمودار نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه ج.ا. ایران

۱۰۴

شماره ۲۶

تابستان ۱۴۰۲
فصلنامه علمی
و پژوهشی

پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران
در منطقه غرب آسیا در اقیانوس آرام / سید جواد رضایی،
محمدحسین افشردی، ابوطالب شفقت

جدول ۱۱: جایگاه هر پیشران در نقشه اثرات مستقیم

اثرات متقابل مستقیم	نواحی مختصات	متغیرهای دو وجهی
B: ائتلاف‌سازی نظامی O: درگیری دریایی H: گستره جنگ D: قدرت نظامی N: حملات هوایی	ناحیه ۱ (شمال شرقی) اثرگذاری بالا اثرپذیری بالا	متغیرهای دو وجهی
G: جنگ فراگیر بزرگ C: بازدارندگی فناورانه M: جنگ نیابتی	ناحیه ۲ (شمال غربی) اثرگذاری بالا اثرپذیری پایین	متغیرهای تأثیرگذار
F: جنگ سایبری	ناحیه ۳ (جنوب غربی) اثرگذاری پایین اثرپذیری پایین	متغیرهای مستقل

متغیرهای وابسته	ناحیه ۴ (جنوب شرقی) اثرگذاری پایین اثرپذیری بالا	A: تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای L: رویارویی محدود E: جنگ بی‌ثبات‌سازی
-----------------	--	---

جدول ۱۲: توصیف عددی میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم پیشران‌های شناسایی شده

ردیف	متغیرها	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری
۱	تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	۱۳۸۸۷	۱۶۸۹۵
۲	ائتلاف‌سازی نظامی	۱۹۹۲۷	۱۵۹۹۹
۳	بازدارندگی فناورانه	۱۹۲۲۲	۱۲۶۱۲
۴	قدرت نظامی	۱۷۵۲۲	۱۷۵۱۳
۵	جنگ بی‌ثبات‌سازی	۱۰۳۳۸	۱۶۷۹۰
۶	جنگ سایبری	۱۰۴۶۹	۱۲۴۷۳
۷	جنگ فراگیر بزرگ	۱۹۳۲۸	۱۴۱۳۵
۸	گستره جنگ	۱۷۲۱۴	۱۶۹۶۷
۹	رویارویی محدود	۱۱۸۴۴	۱۷۵۵۰
۱۰	جنگ نیابتی	۱۵۴۳۴	۱۴۶۲۴
۱۱	حملات هوایی	۱۷۷۹۳	۱۸۲۱۵
۱۲	درگیری دریایی	۱۷۲۶۷	۱۶۴۷۲
	کل	۳۰۲	۳۰۲

باشند. این مسائل به‌شدت وابسته به نحوه و کیفیت مسائل ناحیه‌های ۱ و ۲ هستند و از این رو تغییر در آنها بر روی این پیشران‌ها اثراتی مستقیم خواهد داشت.

۵-۵- تحلیل اثرات غیرمستقیم

همان‌گونه که در جدول (۱۲) مشاهده می‌شود، میزان اثرگذاری و اثرپذیری غیرمستقیم هر پیشران بر سایر پیشران‌ها در تقابل نظامی احتمالی مشخص شده است.

در تصویر (۶) نقشه تأثیرپذیری و تأثیرگذاری غیرمستقیم پیشران‌های مرتبط با تقابل نظامی احتمالی بر اساس خروجی‌های مرحله دوم نرم‌افزار «میک مک» ترسیم شده است. خلاصه این نقشه در جدول (۱۰) که شامل جایگاه هر پیشران در نقشه اثرات غیرمستقیم بوده، آورده شده است. بر همین اساس می‌توان گفت:

هستند و می‌توان آنها را در تحلیل پیشران‌های مرتبط حذف کرد. به‌عبارت‌دیگر این پیشران می‌تواند مستقل از سایر پیشران‌ها شناسایی شده مطالعه و بررسی شوند و در بافتار کلی تقابل نظامی احتمالی نقش مهمی بر سایر پیشران‌ها دارد.

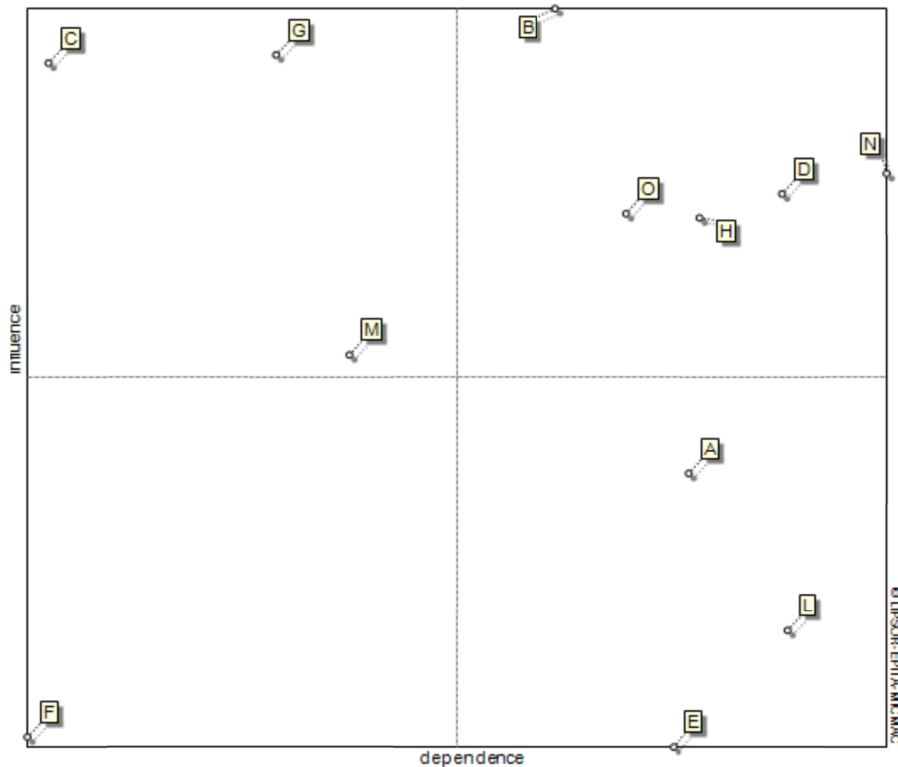
۵-۴- مسائل وابسته

پیشران‌هایی که در این ناحیه قرار گرفته عبارت‌اند از: «تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای»، «رویارویی محدود» و «جنگ بی‌ثبات‌سازی». این پیشران‌ها وابستگی و تأثیرپذیری زیاد و تأثیرگذاری کمتری بر تقابل نظامی احتمالی دارند. در واقع این دسته مسائل می‌توانند نتیجه برهمکنش‌های پیشران‌های ناحیه ۱ و ۲، یعنی پیشران‌های دوجوهی و اثرگذار

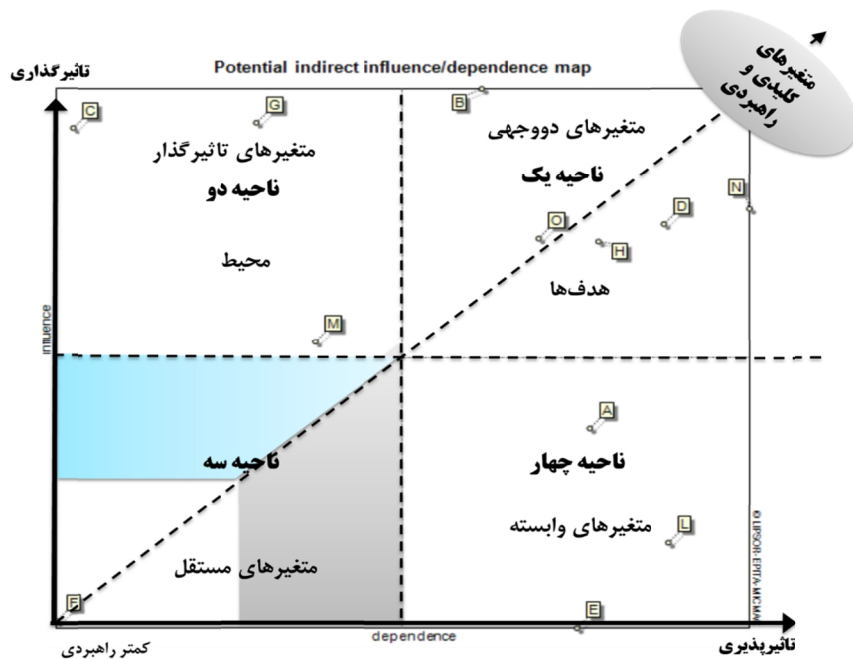
«ائتلاف‌سازی نظامی»، «درگیری دریایی»، «گستره جنگ»، «قدرت نظامی» و «حملات هوایی» بیشترین اثرگذاری و اثرپذیری بر تقابل نظامی احتمالی به‌طور غیرمستقیم هستند و جزو مهم‌ترین پیشران‌های محسوب می‌شوند؛ زیرا در ناحیه ۱ و در بالا، سمت راست نقشه اثرات

غیرمستقیم قرار دارند. در کنار این موارد «جنگ فراگیر بزرگ»، «بازدارندگی فناورانه» و «جنگ نیابتی» از جمله پیشران‌هایی هستند که دارای اثرگذاری بیشتر نسبت به اثرپذیری بوده و در ناحیه بالا سمت چپ نقشه قرار می‌گیرند و به

Potential indirect influence/dependence map

جنگ فراگیر بزرگ	G	تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای	A
گستره جنگ	H	ائتلاف‌سازی نظامی	B
رویارویی محدود	L	بازدارندگی فناورانه	C
جنگ نیابتی	M	قدرت نظامی	D
حملات هوایی	N	جنگ بی‌ثبات‌سازی	E
درگیری دریایی	O	جنگ سایبری	F

تصویر ۶: نمودار نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم پیشران‌های تقابل نظامی احتمالی
جدول ۱۳: جایگاه هر پیشران در نقشه اثرات غیرمستقیم

اثرات متقابل مستقیم	نواحی مختصات	
B: ائتلاف‌سازی نظامی O: درگیری دریایی H: گستره جنگ D: قدرت نظامی N: حملات هوایی	ناحیه ۱ (شمال شرقی) اثرگذاری بالا اثرپذیری بالا	متغیرهای دو وجهی
G: جنگ فراگیر بزرگ C: بازدارندگی فناورانه M: جنگ نیابتی	ناحیه ۲ (شمال غربی) اثرگذاری بالا اثرپذیری پایین	متغیرهای تأثیرگذار
F: جنگ سایبری	ناحیه ۳ (جنوب غربی) اثرگذاری پایین اثرپذیری پایین	متغیرهای مستقل
A: تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای L: رویارویی محدود E: جنگ بی‌ثبات‌سازی	ناحیه ۴ (جنوب شرقی) اثرگذاری پایین اثرپذیری بالا	متغیرهای وابسته

نوعی متغیرهای پیشران سیستم به شمار می‌آیند. پیشران «جنگ سایبری» در ناحیه سمت چپ

و پائین قرار دارند و کمترین میزان تأثیرپذیری را دارا هستند.

پیشران‌هایی که در ناحیه چهارم قرار گرفته شامل «تقویت قدرت نظامی کشورهای هم‌پیمان منطقه‌ای»، «رویارویی محدود» و «جنگ بی‌ثبات‌سازی» از جمله پیشران‌هایی هستند که تأثیرپذیری زیادی دارند و با کمترین تغییر در شرایط می‌توانند تحت‌الشعاع قرار بگیرند.

۶- نتیجه‌گیری

انقلاب اسلامی بر اساس مبانی ارزشی، اعتقادی و تمدنی هیچ‌گاه تحت سیطره مستکبران قرار نخواهد گرفت و تقابل جمهوری اسلامی با تمدن غرب و مظهر آن شیطان بزرگ آمریکا و متحدانش تقابل حق و باطل و تقابل تمدن اسلامی و تمدن غربی است. بر این اساس عدم توجه کافی به پیشران‌های این تقابل نظامی ممکن است منجر به غافلگیری راهبردی، راهکنشی و فنی و خطرات جبران‌ناپذیر نه تنها به نظام جمهوری اسلامی ایران که جهان اسلام و بخصوص جبهه مقاومت را تحت تأثیر قرار دهد. پژوهش حاضر تلاش نموده است تا پیشران‌های کلیدی تقابل نظامی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران را با رویکردی علمی و آینده‌پژوهانه و مبتنی بر نظرات خبرگی شناسایی و ارائه نماید. بر اساس تحلیل نتایج اثرات مستقیم و تحلیل اثرات غیرمستقیم پیشران‌های: «ائتلاف‌سازی نظامی»، «درگیری دریایی»، «گستره جنگ»، «قدرت نظامی» و «حملات هوایی» بیشترین اثرگذاری و اثرپذیری بر تقابل نظامی احتمالی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران داشته و جزو مهم‌ترین پیشران‌ها محسوب می‌شوند.

با توجه به پیشران‌های اصلی معرفی‌شده در پژوهش، تقویت نیروهای مسلح در حوزه سامانه‌ها، تجهیزات و تسلیحات آفندی و پدافندی حوزه رزم دریایی، رزم هوایی، پدافند هوایی

می‌بایست در برنامه اکتساب و تقویت قدرت نظامی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد.

پیشنهاد می‌شود در راستای ادامه مسیر پژوهش دو حوزه اصلی زیر مورد پژوهش قرار گیرد: بررسی سناریوهای احتمالی تقابل نظامی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر پیشران‌های استخراجی و توسعه سامانه‌ها، تجهیزات و تسلیحات مقابله و فناوری‌های مورد نیاز.

راهبردهای فناورانه تقویت نیروهای مسلح ج.ا. ایران در حوزه سامانه‌ها، تجهیزات و تسلیحات آفندی و پدافندی حوزه رزم دریایی، رزم هوایی و پدافند هوایی.

همچنین پیشنهاد می‌شود در راستای تقویت نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در تقابل نظامی احتمالی و بازدارندگی، پیشران‌های حوزه سیاست خارجی و استفاده از ظرفیت‌های بین‌المللی، ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی، توسعه حوزه مقاومت، ظرفیت‌های بازدارندگی فناوری‌های دفاعی مورد پژوهش قرار گیرد.

۷- منابع

- ۱- هادی‌نژاد، فرهاد؛ مینائی، حسین؛ عباسی، محمد (۱۳۹۹)، ترکیب روش دلفی فازی و تحلیل تأثیر متقابل برای تعیین پیشران‌های اصلی مؤثر بر تهدیدات نظامی علیه جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی ۱۰(۳۵)، ص ۱۵۷-۱۷۸.
2. Hadian, Nasser (2003), Iran's Emerging Security Environment and Relations with the United States: Dynamics and Prospects, Faculty member of Tehran University, Report paper, Available at: <https://www.iranwatch.org/sites/default/files/us-sfrc-hadian-102803.pdf>
3. Clayton Thomas (2024), Iran: Background and U.S. Policy, Congressional Research Service, CRS Report R47321, Available at: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47321>
4. Azhdari, Solmaz (2022), Explaining variation in U.S.-Iran relations after 1979, A Senior Honors Thesis Submitted to the Department of Political Science, University of California, San Diego.
5. Singh, Gracy (2021), Conflict and Conflict

Resolution Research Plan: Uncovering the Dynamics of the US-Iran Conflict, International Journal 1, no. 4.

6. Katzman, K. McInnis, K. J. & Thomas, C. (2020), US-Iran conflict and implications for US Policy, Congressional Research Service, R45795.

7. Katzman, K. McInnis, K. J. & Thomas, C. (2019), US-Iran conflict and implications for US Policy, Congressional Research Service, R45795.

8. Bahgat, G. (2020), Iran-USA Relations: Challenges and opportunities, Routledge Handbook of Persian Gulf Politics, 482-491.

۹- پور عزت، علی اصغر (۱۳۹۳)، درآمدی بر روش پژوهش علمی (فراگرد تدوین رساله پژوهشی و دفاع از آن)، انتشارات میدانچی، تهران.

۱۰- شورینی، سیاوش (۱۳۹۱)، روش‌های پژوهش آمیخته (با تأکید بر بومی‌سازی)، انتشارات یادواره کتاب، تهران.

۱۱- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۴۰۱)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، سازمان مطالعه و تدوین (سمت)، تهران.

۱۲- پارسا، میکائیل؛ حسن‌پور، اکبر؛ وکیلی، یوسف؛ جعفری‌نیا، سعید (۱۴۰۰)، ابعاد و مؤلفه‌های تاب‌آوری سازمانی با استفاده از روش تحلیل مضمون، فصلنامه مطالعات راهبردی ناجا ۶(۲۰)، ص ۶۹-۱۰۰.

۱۳- هادی‌نژاد، فرهاد؛ مینائی، حسین؛ عباسی، محمد (۱۳۹۹)، ترکیب روش‌های دلفی فازی و تحلیل تأثیر متقابل برای تعیین پیش‌بینی‌های اصلی مؤثر بر تهدیدات نظامی علیه جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی ۱۰(۳۵)، ص ۱۵۶-۱۷۸.

۱۴- مرادیان، محسن؛ صادقی‌گوغری، سعید (۱۳۹۲)، آینده‌پژوهی تهدیدات نظامی آمریکا علیه ج.ا. ایران، فصلنامه علمی - پژوهشی امنیت پژوهی ۱۲(۴۳)، ص ۱۴۵-۱۷۱.

۱۵- قره‌بیگی، مصیب؛ نامی، محمدحسین؛ ابراهیمی، حامد (۱۴۰۱)، تهدیدشناسی دفاعی-امنیتی کشورهای هم‌جوار ج.ا. ایران در افق رویداد سال ۲۰۲۵ میلادی (مورد پژوهی: کشور عراق)، فصلنامه علمی تهدید پژوهی ۲(۳)، ص ۱۶۵-۲۰۱.

۱۶- حسنوی، رضا؛ جعفری‌زاد، علیرضا؛ توحیدیان، علی (۱۴۰۱)، شناسایی پیش‌بینی‌های مؤثر در آینده روابط امنیتی ایران و جمهوری آذربایجان با رویکرد آینده‌پژوهی، نشریه علمی آینده‌پژوهی انقلاب اسلامی ۳(۲)، ص ۶۵-۹۳.

۱۷- کلانتری، فتح‌الله (۱۳۹۸)، مدیریت جنگ احتمالی آینده با توجه به روندها و پیش‌بینی‌های موجود، فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی ۳(۱۲)، ص ۲۷۲-۲۴۵.

۱۸- نصیرزاده، عزیز؛ فرهادی، علی؛ خادم‌دقیق، امیرحوشنگ (۱۴۰۰)، جنگ نیابتی غیردولتی؛ عوامل کلیدی و پیش‌بینی‌ها، فصلنامه مطالعات جنگ ۳(۱۱)، ص

۲۶-۵.

۱۹- امیری‌مقدم، رضا؛ امینی، سیدجواد؛ نوروزی، محسن؛ فیاضی، داود (۱۳۹۷)، سناریوهای تهدیدات امنیتی عربستان علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، فصلنامه امنیت ملی ۹(۲)، ص ۲۳-۴۹.

۲۰- حسینی‌متین، سیدمهدی (۱۳۹۰)، کنش احتمالی روسیه در مقابل تهدید حمله نظامی آمریکا به ایران، فصلنامه سیاست خارجی ۲۵(۴)، ص ۸۹۷-۹۲۶.

۲۱- شاهوردی، ایرج سفلی؛ امانت، حمیدرضا؛ طباطبایی، سیدمحمد؛ مینایی، حسین؛ عباسی، محمد (۱۳۹۸)، تعیین سناریوهای تهدید آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران، آینده‌پژوهی دفاعی ۴(۱۴)، ص ۱۱۵-۱۳۳.

۲۲- رضانی، ملیحه؛ نیکونهاد، ایوب؛ عیوضی، محمدرحیم (۱۴۰۰)، شناسایی و تحلیل پیش‌بینی‌های تأثیرگذار بر آینده مشارکت سیاسی در ایران و سناریوهای پیش‌رو، جستارهای سیاسی معاصر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی فصل‌نامه علمی ۱۲(۲)، ص ۷۷-۱۱۲.

۲۳- همت، حمید؛ فرهادی، علی (۱۳۹۷)، شناسایی پیش‌بینی‌ها و عوامل کلیدی مؤثر در سناریوهای جنگ نرم محتمل علیه نیروهای مسلح ج.ا. ایران، آینده‌پژوهی دفاعی ۳(۹)، ص ۵۷-۸۴.

۲۴- دفتر مطالعات سیاسی (۱۳۸۱)، ارزیابی نقش اتحادیه اروپا در قبال تهدیدات آمریکا علیه ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۶۴۸۸، تهران، ایران.

۲۵- حبیبی، آرش و آفریدی، صنم (۱۴۰۱)، تصمیم‌گیری چند شاخصه، انتشارات نارون، تهران.

۲۶- خورشیدی، عباس و قریشی، حمیدرضا (۱۳۸۱)، راهنمای تدوین رساله و پایان‌نامه تحصیلی (از نظریه تا عمل)، انتشارات سیسپرون، تهران.

۲۷- قاسمی، محمدهادی؛ شراهی، اسماعیل؛ تقدسی، فائزه (۱۴۰۱)، آینده‌پژوهی مسائل اولویت‌دار اربعین حسینی و تحلیل تأثیر متقابل مسائل بر یکدیگر، فصلنامه علمی - پژوهشی شیعه‌شناسی ۲۰(۷۷)، ص ۱-۳۴.

۲۸- مولایی، محمدمهدی؛ طالبیان، حامد (۱۳۹۵)، آینده‌پژوهی مسائل ایران با روش تحلیل ساختاری، فصلنامه مجلس و راهبرد ۲۳(۸۶)، ص ۵-۳۲.

۲۹- طاهری‌دمنه، محسن و نادری خورشیدی، علیرضا (۱۳۹۳)، آینده‌نگاری منابع انسانی در نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران با استفاده از روش تلفیقی سناریو پردازی و تحلیل اثرات متقاطع، منابع انسانی ناجا، دوره ۹، ش ۳۶، ص ۲۹-۵۰.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)